

Inhemskt, exotiskt och *invasivt*

Svenska
kyrkan

Varför är valet av trädarter viktigt?

På begravningsplatser har träden en särskilt viktig roll. De bidrar till platsens kulturhistoriska värden, skapar rumslighet och ro, och ger viktiga ekosystemtjänster såsom skugga, temperaturreglering och vattenhantering.

Samtidigt förändras förutsättningarna för träd i takt med klimatet. Högre temperaturer, förändrade nederbördsmonster och längre perioder av torka påverkar trädens vitalitet och livslängd. Även lokala förhållanden såsom begränsade växtbäddar, hårdgjorda ytor och kompakterad mark kan förstärka dessa effekter. Att välja trädarter med tolerans för klimatet är därför avgörande för trädbeståndets framtid.

Fel val av trädarter kan leda till:

- Kortare livslängd och ökade skötselkostnader.
- Förlust av kulturhistoriska och biologiska värden.
- Minskade sociala värden.
- Försämrade klimatanpassning.

Ett genomtänkt artval är därför centralt för en långsiktigt hållbar förvaltning. Det är också viktigt att begravningsplatsen har flera olika trädarter. Ett trädbestånd av många olika arter står bättre rustat för förändringar och hot jämfört med ett ensamt trädbestånd.

Inhemskt och exotiskt – en fråga som kräver nyansering

Frågan om inhemska och exotiska trädarter kan stundtals bli polariserad, där olika alternativ ställs mot varandra på ett förenklat sätt. Frågan är emellertid inte alltid så enkel, utan snarare ganska komplex.

Förvaltningen av träd på begravningsplatser är ett långsiktigt arbete och kräver ett objektivt och kunskapsbaserat förhållningssätt.

- Alla inhemska trädarter är inte dåligt anpassade till framtida klimat men vi har dålig kunskap och viktigt arbete återstår med att selektera fram tåligare frökällor av många av våra inhemska arter.
- Många exotiska trädarter är inte kompatibla med vår inhemska biologiska mångfald men det finns undantag.
- Enskilda arters egenskaper och funktion på platsen är viktigare än deras ursprung.
- Vissa exotiska trädarter riskerar att bli invasiva. Ta hjälp av länsstyrelsen för den senaste informationen om invasiva arter.
- Både inhemska och exotiska arter kan vid leverans från plantskolor, om man har otur, bära med sig sjukdomar eller andra arter (svamp, insekter med mera) som kan bli invasiva eller ha en negativ påverkan på träd och andra växter.

- Generellt är riskerna mindre med trädarter som härstammar från Europa än från andra kontinenter.
- Samtidigt finns det tydliga skillnader i hur olika arter bidrar till ekosystem, kulturmiljö och klimatanpassning. Det är därför nödvändigt att göra avvägningar utifrån platsens behov och långsiktiga mål, snarare än att utgå från generella principer.

Förstå skillnaden mellan olika typer av träd

För att kunna göra medvetna val är det viktigt att skilja mellan tre kategorier av trädarter:

- **Inhemska träd:** Arter som etablerat sig naturligt i Sverige innan år 1800 (Naturvårdsverkets definition) och som ofta har stor betydelse för biologisk mångfald och ekologiska samband. Många av våra inhemska arter finns spridda i Europa. Samma art från en annan plats har en annan proveniens som kan vara bättre anpassade till det framtida klimatet.
- **Exotiska träd:** Arter som introducerats från andra delar av världen. Dessa kan ibland ha egenskaper som gör dem mer toleranta mot vissa klimatrelaterade stressfaktorer. Exotiska träd har använts under lång tid på begravningsplatser, ett exempel är hästkastanjen som är mycket vanligt förekommande.
- **Invasiva träd:** Exotiska arter som konkurrerar med inhemska och sprider sig okontrollerat. Gemensamt för invasiva träd är att de orsakar negativ påverkan på ekosystem t.ex. genom att skapa obalans i den biologiska mångfalden och förändra livsmiljöer för insekter och djur.

Det är viktigt att tydligt skilja mellan exotiska och invasiva arter. Alla exotiska träd är inte invasiva, men vissa exotiska arter kan innebära risker som behöver beaktas.

Gör så här

Arbeta med artdiversitet

- Undvik ensartade bestånd.
- Säkerställ variation mellan arter och släkten, med hänsyn till kulturmiljön.
- Planera för successiv förnygring.
- Använd trädplaner och trädvårdsplaner som stöd för dokumentation och planering för framtida förvaltning.

Utgå från platsens värden och funktion

- Bevara träd med höga kulturhistoriska och biologiska värden (se guider om naturvärden och kulturhistoriska värden).
- Anpassa artvalet till begravningsplatsens karaktär och kulturhistoriska värden.
- Planera för träd som kan uppnå en stor kronvolym, där utrymme finns.

Var öppen för användning av både inhemska och exotiska arter

- Prioritera inhemska arter om de ges förutsättningar att klara även framtida klimat.
- Börja med att förbättra platsens förhållanden för träden före en inhemsk trädart byts ut mot exotiskt.
- Komplettera vid behov med exotiska arter som bedöms lämpliga i situationer där inhemska träd ej fungerar.
- Ibland finns det ett värde just i att det är ett exklusivt (exotiskt) trädslag.
- Ta hänsyn till artdatabankens risklista när du väljer träd- och buskarter.
- Undvik att låta en enda art bidra med en specifik funktion, exempelvis kan både körsbär, rönn, oxel, kornell, hagtorn och sälg bidra med viktiga värden för pollinerande insekter.

Använd kunskapsbaserat beslutsunderlag

- Utgå från tillgängliga klimatprognoser. Hur väl är ditt artval anpassat för klimatet år 2100?
- Beakta artens ståndortskrav, det vill säga ekologiska toleranser.

- Fundera på om en inhemsk art men av en sydligare eller torktåligare proveniens kan vara lämplig?
- Ta hänsyn till lokala mikroklimat, det kan vara stor skillnad bara mellan norra och södra sidan om en större byggnad.

Säkerställ successiv förnyelse

- Planera för generationsväxling i trädbeståndet, det vill säga, plantera nya träd intill äldre träd innan de dör. Läs mer om olika tillvägagångssätt i guiden *"Artval och ersättningsstrategier"*.
- Undvik att stora delar av beståndet åldras samtidigt, då riskerar vi att stå utan stora träd under långa perioder.
- Integrera nya arter i mindre skala, på så sätt kan dessa utvärderas innan de används i större utsträckning.

Om artdiversitet och successiv förnyelse

Arbetet med att öka artdiversiteten och skapa en jämnare åldersfördelning i trädbeståndet ska inte tolkas som att befintliga träd behöver tas bort i förtid. Tvärtom utgör etablerade träd ofta de högsta värdena på platsen, både ur kulturhistoriskt, ekologiskt och upplevelsemässigt perspektiv, och bör i de flesta fall bevaras så länge deras funktion och säkerhet kan upprätthållas.

Successiv förnyelse innebär i stället att nya träd etableras över tid, i takt med att äldre träd naturligt avvecklas eller där det finns luckor i beståndet. På så vis byggs en mer diversifierad och robust struktur upp gradvis, utan att befintliga värden går förlorade. Målet är att undvika situationer där stora delar av beståndet når slutet av sin livslängd samtidigt, inte att aktivt ersätta fungerande träd. Åtgärder bör därför präglas av långsiktighet och återhållsamhet, där kompletterande planteringar prioriteras framför avveckling.

Ett medvetet arbete med artdiversitet handlar därmed om att tillföra, inte ersätta, och att låta förändringen ske stegvis över tid.

Viktigt att känna till

Våra inhemska trädlevande arter av mossor, lavar, svampar, insekter, spindeldjur och andra arter har under tusentals år utvecklats i samklang med de trädarter som finns här i vårt land. En del arter är beroende av ett enda speciellt trädslag eller ett fåtal trädslag, dessa kallas specialister. Endast en del av alla trädlevande arter är oberoende av trädslag dessa kallas generalister och det är dessa arter som även kan leva i exotiska trädslag. Specialisterna är knutna till våra inhemska arter och kanske någon närbesläktad trädart. Exotiska trädslag är därför ofta värd för färre arter.

Exotiska träd är inte nödvändigtvis negativa för den biologiska mångfalden, men om de ersätter inhemska träd i stor omfattning riskerar livsmiljöerna för många arter att minska. Exotiska träd bör därför främst ses som ett komplement, inte en ersättning, till inhemska träd, främst för att bidra med sociala och i vissa fall kulturhistoriska värden. Både för inhemska och exotiska trädslag gäller att äldre träd har högre naturvärde än yngre träd, ersätt därför inte gamla träd innan det är absolut nödvändigt, läs mer i guiden "*Naturvärden*".

Vanliga misstag att undvika

- Att låta känslor styra artvalet.
- Att enbart utgå från traditionella artval.
- Att prioritera estetik framför funktion.
- Att använda för få arter i beståndet.
- Att introducera exotiska arter utan riskbedömning.
- Att inte informera besökare om förändringar och åtgärder.

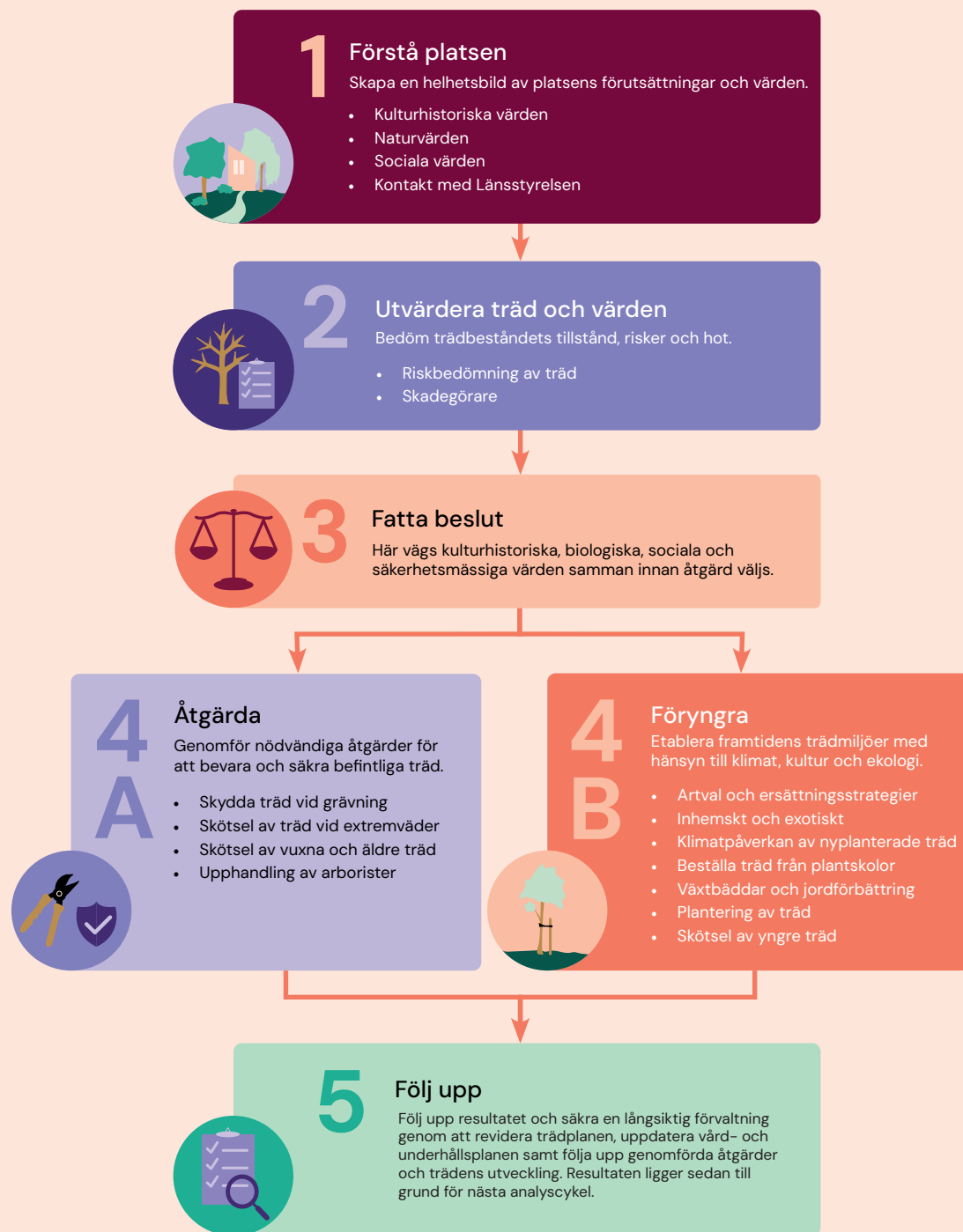

Checklista för förvaltaren

- ☐ Har vi en tydlig strategi för artval på begravningsplatsen?
- ☐ Har vi tillräcklig variation i artfördelningen för att kunna hantera en eventuell förlust av det dominerande trädslaget?
- ☐ Har vi skapat de bästa markförhållanden som går för trädbeståndet?
- ☐ Har vi beaktat framtida klimatförhållanden?
- ☐ Har vi gjort en objektiv avvägning mellan inhemska och exotiska arter?
- ☐ Har vi analyserat risker kopplade till exotiska arter?
- ☐ Har vi planerat för en successiv förnyelse av beståndet?

Process och samband mellan guiderna

Den här guiden är del av en serie om förvaltning av träd på *begravningsplatser*

Artval och ersättningsstrategier

Inhemskt och exotiskt

Klimatpåverkan av nyplanterade träd

Kontakt med länsstyrelsen

Beställa träd från plantskolor

Kulturhistoriska värden

Naturvärden

Plantering av träd

Riskbedömning av träd

Skadegörare

Skydda träd vid grävning

Skötsel av träd vid extremväder

Skötsel av yngre träd

Skötsel av vuxna och äldre träd

Sociala värden

Upphandling av arborister

Växtbäddar och jordförbättring